

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13.12.2005, sp. zn. 29 Odo 951/2003, ECLI:CZ:NS:2005:29.ODO.951.2003.1

Číslo: 37/2007

Právní věta: Je-li předmětem neplatné nájemní smlouvy věc, je nájemce povinen vydat majetkový prospěch, který získal užíváním věci, a pronajímatel prospěch, nabytý zaplacením nájemného (§ 457 obč. zák.); tyto povinnosti jsou povinnostmi vzájemně podmíněnými (§ 560 obč. zák.). Povinnost nájemce vrátit (vydat) pronajímateli věc, kterou užíval na základě neplatné smlouvy, není povinností vzájemně podmíněnou povinností pronajímatele vrátit nájemci úhradu (nájemné), které pronajímateli podle takové smlouvy zaplatil za užívání věci.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 13.12.2005

Spisová značka: 29 Odo 951/2003

Číslo rozhodnutí: 37

Číslo sešitu: 4

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Bezdůvodné obohacení

Předpisy:

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

M ě s t s k ý s o u d v P r a z e u s n e s e n í m z e d n e 1 2 . 2 . 2 0 0 3 z a m í t l n á v r h v ě ř i t e l k y R - T . , a . s . , (d ř í v e p o d o b c h o d n í m j m é n e m R . , a . s .) , n a p r o h l á š e n í k o n k u r s u n a m a j e t e k d l u ž n i c e . S o u d p r v n í h o s t u p n ě d o s p ě l k z á v ě r u , ž e v e d l e t v r z e n é p o h l e d á v k y n a v r h u j í c í v ě ř i t e l k y j e z d e j i ž j e n s p l a t n á p o h l e d á v k a R . , a . s . , (d ř í v e p o d o b c h o d n í m j m é n e m G . , a . s .) , k t e r é n a v r h u j í c í v ě ř i t e l k a č á s t s v é p o h l e d á v k y p o s t o u p i l a . V t o m t o s m ě r u š l o p o d l e s o u d u o c í l e n é v y t v o ř e n í s i t u a c e n a p l ň u j í c í z n a k y ú p a d k u d l u ž n i c e , a t o v z h l e d e m k d o b ě p o s t o u p e n í (1 . 7 . 1 9 9 8) , v ý š í p o s t o u p e n é č á s t i p o h l e d á v k y (p ů v o d n ě m ě l o j í t o p o h l e d á v k u v e v ý š í 1 2 3 0 0 0 0 0 0 K č a k p o s t o u p e n í j e j í č á s t i d o š l o v r o z s a h u 1 0 0 0 0 0 0 K č) , n á s l e d n ě m u p o d á n í n á v r h u n a p r o h l á š e n í k o n k u r s u (2 4 . 8 . 1 9 9 8) a k z á s a d n í m u p r o p o j e n í o s o b v e v r c h o l n ý c h o r g á n e c h p o s t u p i t e l k y a p o s t u p n i c e . S o u d s e d á l e v y j á d ř i l i k o t á z c e , z d a n a v r h u j í c í v ě ř i t e l k a s v o u p o h l e d á v k u ř á d n ě d o l o ž i l a , p ř í c e m ž u z a v ř e l , ž e n á m í t k a p r o m l č e n í v z n e s e n á d l u ž n í c í d ů v o d n á n e n í , ž e v š a k p ř e d l o ž e n é d o k l a d y a l i s t i n y n e j s o u n a t o l i k p ř ů k a z n é , a b y b y l o m o ž n ě u z a v ř í t , ž e p l a t n á p o h l e d á v k a n a v r h u j í c í v ě ř i t e l k y v ů č i d l u ž n í c i j e b e z d a l š í h o d o l o ž e n a .

K odvolání navrhující věřitelky V r c h n í s o u d v P r a z e u s n e s e n í m z e d n e 6 . 6 . 2 0 0 3 u s n e s e n í s o u d u p r v n í h o s t u p n ě p o t v r d i l . O d v o l a c í s o u d s t e j n ě j a k o s o u d p r v n í h o s t u p n ě n e p o k l á d a l p o h l e d á v k u n a v r h u j í c í v ě ř i t e l k y z a d o l o ž e n o u . Z a s i t u a c e , k d y n a v r h u j í c í v ě ř i t e l n e d o l o ž í e x i s t e n c i s v é s p l a t n é p o h l e d á v k y v ů č i d l u ž n í k u , j e p o d l e o d v o l a c í h o s o u d u n a d b y t e č n ě z j i š ť o v a t , z d a d l u ž n í k j e v ú p a d k u ,

neboť návrh podaný někým, kdo k tomu nebyl oprávněn, nelze než zamítnout. Uvedené přitom nutně platí pro případy, kdy se navrhujícím věřitelem doložená pohledávka stane soudně nevymahatelnou. Odvolací soud pak měl – oproti soudu prvního stupně – pohledávku navrhující věřitelky za promlčenou. Poukázal na to, že navrhující věřitelka měla podle svých tvrzení ve dnech 19. 11. 1993 a 31. 1. 1994 zaplatit dlužnici celkem 123 000 000 Kč, a to jako nájemné na základě neplatné nájemní smlouvy ze dne 10. 11. 1993 (dále též jen „nájemní smlouva“). Za situace, kdy dlužnice nebyla vlastnící ani oprávněnou uživatelkou majetku užívaného navrhující věřitelkou, od ní navrhující věřitelka nepřijala žádné plnění ani se na její úkor ničím neobohatila; ustanovení § 107 odst. 3 obč. zák. proto nelze použít. Tříletá promlčecí doba proto marně uplynula v úterý 19. 11. 1996, respektive v pátek 31. 1. 1997. Ohledně pohledávky známé věřitelky (G., a. s.) je situace obdobná (vzhledem k tomu, že jde o pohledávku nabytou postoupením od navrhující věřitelky), a ani k této pohledávce proto nelze v rámci zjišťování podmínek úpadku přihlížet.

Proti usnesení odvolacího soudu podala navrhující věřitelka včasné dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., namítajíc, že je dán dovolací důvod dle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., tedy, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Zásadní právní význam napadeného rozhodnutí po stránce právní shledává dovolatelka ve výkladu ustanovení § 107 odst. 3 obč. zák.

Odvolací soud podle dovolatelky nehodnotí skutečnost, že majetek, se kterým dlužnice disponovala, ač se nestala jeho vlastnící, následně pronajala nájemní smlouvou dovolatelce. Učinila tedy s tímto majetkem právní úkon, na jehož základě vznikla v tomto řízení uplatněná pohledávka. Právo na vydání věci se nepromlčuje, a to bez ohledu na to, kde se věc fyzicky nachází, v čí moci fakticky je a jaké úkony s ní byly učiněny.

Ustanovení § 107 odst. 3 obč. zák. dopadá právě na takový právní vztah a rozhodně nebylo úmyslem zákonodárce zabránit promlčení jen v některých případech. Zmiňované ustanovení neomezuje navrhující věřitelku, když v souzené věci jde o nájemní vztah k věcem, které navrhující věřitelka snad má ve svém držení (i když v nájemní smlouvě jsou popsány tak, že je nelze identifikovat), samotná kupní smlouva, kterou navrhující věřitelka soubor movitých věcí prodala (aby si je pak najala od jiného subjektu zpět), za neplatnou prohlášena nebyla.

Ochranu navrhující věřitelky (tedy omezení promlčení) proto nelze omezit jen na faktický stav věci, ale zcela jistě je třeba brát v úvahu i stav právní. Proto dovolatelka požaduje, aby Nejvyšší soud napadené usnesení zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

V průběhu dovolacího řízení dovolatelka zanikla (k 8. 12. 2004) výmazem z obchodního rejstříku bez likvidace v důsledku převzetí jejího jmění nástupnickou společností, kterou je obchodní společnost B. S. C., s. r. o. Nejvyšší soud proto usnesením ze dne 13. 12. 2005, sp. zn. [29 Odo 951/2003](#), rozhodl, že v dovolacím řízení bude jako s dovolatelkou nadále pokračováno s obchodní společností B. S. C., s. r. o.

Nejvyšší soud shledává dovolání přípustným podle ustanovení § 238a odst. 1 písm. a) o. s. ř. ve spojení s ustanovením § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., přičemž zásadní právní význam napadeného rozhodnutí ve věci samé shledává v posouzení otázky výkladu ustanovení § 107 odst. 3 obč. zák. ve vztahu k nájemní smlouvě týkající se movitých věcí.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z odůvodnění:

Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o.

s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto - v hranicích právních otázek vymezených dovoláním - zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelkou, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem co do interpretace ustanovení § 107 odst. 3 obč. zák.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval. V mezích dovolacího důvodu dle § 241a odst. 2 písm. b/ o. s. ř. tedy dovolací soud zkoumá, zda právní posouzení věci obстоjí na základě v řízení učiněných skutkových závěrů.

Pro právní posouzení věci jsou pak rozhodné především skutkové závěry, podle kterých:

1) Dlužnice (jako pronajímatelka) uzavřela s dovolatelkou (jako nájemkyní) dne 10. 11. 1993 smlouvu, kterou dovolatelce pronajala soubor strojů a zařízení, a na jejímž základě zaplatila dovolatelka dlužnici na nájemném dne 19. 11. 1993 celkem 100 000 000 Kč a dne 31. 1. 1994 celkem 23 000 000 Kč.

2) Rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 20. 12. 1996, ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu ze dne 13. 1. 1998, pak bylo určeno, že nájemní smlouva je (absolutně) neplatná, jelikož dlužnice nebyla vlastnící ani oprávněnou uživatelkou pronajatého majetku (jenž byl vyveden z majetku dovolatelky absolutně neplatnými kupními smlouvami).

3) Dlužnice poskytnuté nájemné dovolatelce nevrátila a v řízení před soudem prvního stupně namítla promlčení nároku.

Z ustanovení § 663 obč. zák. se podává, že nájemní smlouvou pronajímatel přenechává za úplatu nájemci věc, aby ji dočasně (ve sjednané době) užíval nebo z ní bral i užitky.

Podle ustanovení § 107 odst. 3 obč. zák. platí, že jsou-li účastníci neplatné nebo zrušené smlouvy povinni vzájemně si vrátit vše, co podle ní dostali, přihlédne soud k námitce promlčení jen tehdy, jestliže by i druhý účastník mohl promlčení namítat.

Ustanovení § 457 obč. zák. pak určuje, že je-li smlouva neplatná nebo byla-li zrušena, je každý z účastníků povinen vrátit druhému vše, co podle ní dostal.

Dle ustanovení § 458 odst. 1 obč. zák. musí být vydáno vše, co bylo nabyto bezdůvodným obohacením. Není-li to dobře možné, zejména proto, že obohacení záleželo ve výkonech, musí být poskytnuta peněžitá náhrada.

V rozsudku uveřejněném pod číslem 13/2002 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyšší soud vysvětlil, že pro smlouvu o nájmu nebytových prostor je esenciální závazek jednoho subjektu (pronajímatele) přenechat určitý nebytový prostor druhému (nájemci) a závazek druhého poskytnout prvnímu za to úplatu (nájemné). Jestliže si smluvní strany podle takové smlouvy vzájemně plnily, ačkoliv smlouva je posléze posouzena jakožto právní úkon absolutně neplatný (§ 39 obč. zák.), pak to - v návaznosti na ustanovení § 457 obč. zák. logicky znamená, že nájemce je povinen vydat majetkový prospěch, který získal užíváním nebytových prostor, a pronajímatel prospěch, nabytý zaplacením nájemného (případně - podle obsahu smlouvy - i prospěch další). Tyto vzájemné povinnosti jsou i povinnostmi vzájemně podmíněnými (§ 560 obč. zák.).

Obdobně pak platí, že je-li předmětem neplatné nájemní smlouvy věc (zde soubor strojů a zařízení), je nájemce - ve smyslu ustanovení § 457 obč. zák. - povinen vydat majetkový prospěch, který získal užíváním věci (zde soubor strojů a zařízení), a pronajímatel prospěch, nabytý zaplacením nájemného

(případně - podle obsahu smlouvy - i prospěch další). Jen tyto vzájemné povinnosti jsou povinnostmi vzájemně podmíněnými (§ 560 obč. zák.). Nájemce má rovněž povinnost vrátit (vydat) věc, kterou užíval na základě neplatné smlouvy pronajímateli. Úhrada (nájemné), které pronajímateli podle takové smlouvy zaplatil za užívání věci, však ve vztahu k této povinnosti jako vzájemně podmíněná nestojí. Jinak řečeno, jestliže si navzájem plnili účastníci nájemní smlouvy v případech, kdy předmětem nájmu je (movitá) věc, pak proti peněžité pohledávce nájemce na vrácení zaplaceného nájemného stojí (jen) vzájemně podmíněná peněžitá pohledávka pronajímatele spočívající ve smyslu ustanovení § 458 odst. 1 obč. zák. v peněžité náhradě za majetkový prospěch, který nájemce získal užíváním věci. V obou případech jde o peněžité (a tedy promlčitelné) pohledávky, což znamená, že omezení námitky promlčení formulované v § 107 odst. 3 obč. zák. se může (objektivně vzato) vztahovat jen k době promlčení těchto peněžitých nároků. Skutečnost, že v posuzované věci právo na vyplacení peněžité náhrady za užívání pronajatého souboru strojů a zařízení nevzniklo pronajímateli (neboť podle soudního rozhodnutí, jímž byla vyslovena neplatnost nájemní smlouvy, nebyl oprávněn s předmětem nájmu nakládat), ale jinému subjektu (tomu, v jehož vlastnictví tyto věci zůstaly), a že tímto subjektem mohla být i sama navrhuující věřitelka (nájemkyně), jež by tak soubor strojů a zařízení užívala z titulu svého vlastnického práva, nemá na závěr, že dlužnice mohla účinně namítnout promlčení nároku, žádný vliv.

Na tomto základě lze uzavřít, že dovolatelce se uplatněným dovolacím důvodem správnost napadeného rozhodnutí zpochybnit nepodařilo. Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), dovolání jako nedůvodné zamítl (§ 243b odst. 2 a 6 o. s. ř.).